

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 75(082)(497.4 Cerklje)
prejeto: 24. 1. 2006**Damir Globočnik**

dr. umetnostne zgodovine in muzejski svetovalec, kustos za umetnostno zgodovino – vodja galerijske dejavnosti,
Gorenjski muzej, Tomšičeva ul. 44, SI-4000 Kranj
e-mail: damir.globocnik@guest.arnes.si

Slikarska zbirka v gradu Strmol

IZVLEČEK

Slikarska zbirka v gradu Strmol je odraz statusa, ki ga je grad imel za časa zadnjega pred- in medvojnega lastnika, in prizadevanj, ki so v obdobju po 2. svetovni vojni Strmol spremenile v protokolarni objekt. Provenienca posameznih umetnin žal ni vedno razvidna. Izstopajo dela nekaterih uveljavljenih tujih in domačih slikarjev (npr. Niccolo Frangipane, Franz Xaver von Pausinger, Josef Schmitzberger, Leopold Layer, Ivana Kobilca ...). Več kot 30 del je naslikal Josip Gorup, brat Ksenije Hribar.

KLJUČNE BESEDE

Strmol, likovne zbirke, slikarstvo, grafika, vladni fond, protokolarni objekti

ABSTRACT

A COLLECTION OF PAINTINGS AT THE STRMOL CASTLE

The collection of paintings at the castle of Strmol is a reflection of the status of the castle under its last pre- and interwar owner, and of endeavours, which in the period after World War II changed the Strmol castle into a state service facility. The provenience of individual works of art is unfortunately not always clear. Noticeable are the works of some reputable foreign and local painters (for example Niccolo Frangipane, Franz von Pausinger, Josef Schmitzberger, Leopold Layer, Ivana Kobilca ...). Over thirty works were painted by Josip Gorup, brother of Ksenija Hribar.

KEY WORDS

Strmol, art collections, painting, graphics, governmental fund, state service facilities

Zbirke slikarskih in grafičnih del v gradu Strmol ne moremo označiti za enovito. Njen nastanek je namreč povezan s spremembami namembnosti grajske stavbe, ki je iz reprezentativnega privatnega domovanja postala protokolarni objekt SR Slovenije. Slikarska zbirka je v dobršni meri odraz statusa, ki ga je grad imel za časa zadnjega predin medvojnega lastnika ljubljanskega industrialca Rada Hribarja in njegove soproge Ksenije Hribar, rojene pl. Slavinske, temeljito pa so nanjo vplivala tudi prizadevanja, ki so v obdobju po drugi svetovni vojni Strmol spremenile v protokolarni objekt. V obeh primerih so si lastniki oziroma upravitelji prizadevali za razkošno opremo grajskih interierjev.

Zbirka je motivno bogata. Slikarska dela niso bila naročena in izdelana posebej za grad Strmol. Vendar nekatera izmed njih obujajo spomin na opremo grajskih prostorov. To so krajine, lovske, konjeniške in mitološke kompozicije, portreti in tihožitja, ki motivno in formalno ustrezajo grajskim ambientom. Vrsta del odraža okus in zbirateljske težnje zakoncev Hribar. Slike izvirajo iz različnih časovnih obdobj. Številčno prevladujejo slike, nastale v 20. stoletju (slikarski opus Josipa Gorupa, dela slovenskih slikarjev).

Čprav se je zbirka oblikovala v polpretekli dobi, provenienca posameznih umetnin žal ni vedno razvidna. Samo za nekatere slike lahko z gotovostjo zatrdimo, da so prišle na Strmol v času, ko sta bila njegova lastnika zakonca Hribar (od sredine tridesetih let preteklega stoletja do leta 1944). Vrsta del slovenskih in drugih umetnikov je bilo najbrž pridobljena po drugi svetovni vojni (npr. slike, ki so bile nekdaj v Vili Bled, nekaj del izvira iz Federalnega zbirnega centra). O tem nas lahko prepriča primerjava z likovno zbirko v protokolarni rezidenci Brdo pri Kranju, v kateri lahko naletemo na ista imena sodobnih slovenskih in jugoslovanskih umetnikov. Na izvor slik nas opozarjajo različni načini inventariziranja (inventarne oznake GS (Generalni sekretariat), ISO, IS (Izvršni svet), NG (Narodna galerija), UVB (Uprava Vile Bled), Brdo). Celo za nekatera po vojni nastala dela ni mogoče več slediti načinu pridobitve.

Leta 1986 je tedanji Izvršni svet predal likovno zbirko v upravljanje in strokovno skrb Narodni galeriji v Ljubljani, ki je opravila popis del že leta 1978. Leta 1996 je sodni izvedenec za likovno umetnost Aleksander Bassin pripravil cenitev tistih umetniških del, ki so bila vključena v denacionalizacijski postopek. Leta 1997 oziroma 1998 je dr. Vesna Bučič za JGZ Brdo Protokolarni storitev RS sestavila popis vseh likovnih del v gradu Strmol. "Seznam in fotodokumentacija slik in kipov v kompleksu gradu Strmol" obsega 228 del.

Likovna dela v stalnih zbirkah Narodne galerije

Le nekaj slik, ki se nahajajo ali izvirajo iz gradu Strmol, je dobro znanih v strokovni literaturi. Mednje sodijo slikarska dela, ki sta jih Federico Zeri in Ksenija Rozman uvrstila na razstave Narodne galerije v Ljubljani: *Tuji slikarji od 14. do 20. stoletja* (1983), *Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk* (1989), *Evropski slikarji iz slovenskih zbirk* (1993) in *Evropski slikarji* (1997). V stalni zbirki "Evropski slikarji" v Narodni galeriji je šest slik z gradu Strmol. V stalni zbirki Narodne galerije "Slikarstvo in kiparstvo v Sloveniji od 13. do 20. stoletja" pa sta dve deli, ki sta bili nekoč v gradu Strmol: slika Ivane Kobilce Kofetarica iz 1888 (olje, platno, 100 x 70 cm) in kipek Matere Božje iz okrog 1300. Našteta likovna dela so bila v denacionalizacijskem postopku leta 2005 vrnjena v last dediču dr. Petru Hribarju, ostajajo pa v posesti Narodne galerije.

Slikar in grafik Pier Francesco Mola (1612–1666), ki je deloval v Rimu, je avtor slike Sv. Hieronim (olje, platno, 66,5 x 45,5 cm). Njena provenienca je neznana.¹

Kompozicija Psa in divjačina (olje, platno, 135,7 x 112,8 cm, inv. št. NG 2415, IS 7851) je delo lombardskega slikarja Angela Maria Crivellija, imenovanega il Crivellone. Slikar je najbrž umrl leta 1730. Deloval je v Milanu. Slikal naj bi predvsem živalske motive. Slika je na Strmol prišla iz Federalnega zbirnega centra.²

Lombardski šoli je pripisana Vaza s cvetjem iz prve četrtine 17. stoletja (olje, platno, 84,4 x 63,5 cm, inv. št. NG 971). Sliko je zbiralec Edvard Strahl iz Stare Loke kupil od župnika Franca Pustavrha iz Velesovega leta 1866. Narodna galerija jo je pridobila leta 1930.³

Kompozicija Midova sodba (olje, platno, 115 x 168 cm) je kopija kompozicije slikarja Abrahama Janssensa, imenovanega Janssens van Nuyssen (1573/74–1632). Slikar, ki je deloval v Antwerpnu, velja za predstavnika antwerpskega "klasicizma". Sliko Midova sodba oziroma Midasova sodba naj bi izdelala slikarjeva delavnica. Provenienca slike je neznana.⁴

Delavniško delo je tudi kompozicija Peter zataji Jezusa (136,5 x 112,5 cm, olje, platno), ki je nastala po kompoziciji Gerarda (Gerharda) Seghersa (Zee-gersa), učenca Abrahama Janssensa. Gerard Seghers (1591–1651) je deloval v Antwerpnu. Nekaj časa je slikal v slogu "caravaggistov", nato pa se je pridružil "rubenistom". Slika Peter zataji Jezusa

¹ Zeri & Rozman, *Evropski slikarji iz slovenskih zbirk*, str. 45.

² Zeri & Rozman, *Evropski slikarji*, str. 79.

³ Prav tam, str. 62.

⁴ Prav tam, str. 106–107.

(*Petrus abnegat Dominum*) naj bi nastala v slikarjevi delavnici. Njena provenienca je neznana.⁵ Omenjene slike so uvrščene v stalno zbirko "Evropski slikarji" v Narodni galeriji v Ljubljani.

Francesco Malacrea (1813–1886), ki je deloval v Trstu, je bil na Strmolu zastopan z dvema slikama: Sokol (62,8 x 49,5 cm, olje, platno, inv. št. IS 7819, NG S 2417), ki je danes v stalni zbirki "Evropski slikarji", in Ustreljene ptice in živila (52,7 x 71 cm, olje, platno, inv. št. IS 7592, NG S 2416). Obe sliki izvirata iz Federalnega zbirnega centra (slika Sokol ima na stari etiketi št. 56, FZC 1945).⁶

Starejša slikarska dela

Troje drobnih kompozicij (oljne skice za oltarne slike) je delo Leopolda Layerja (1752–1828): Sv. Mohor in sv. Fortunat (olje, platno, 53 x 31 cm, inv. št. IS 7395), Marija s sv. Mohorjem in sv. Fortunatom (olje, platno, 38 x 20,5 cm, inv. št. IS 7178) in sv. Kancij, Kancijan, Kancijanila in Prot (olje, platno, 38 x 20,5 cm, inv. št. IS 7180). Na slednji kompoziciji so predstavljeni cerkveni zavetniki župnijske cerkve v Kranju. Štirje cerkveni patroni so upodobljeni na oblakih, nad njimi kraljuje Marija z detetom v naročju. Najbrž gre za osnutek ali pomanjšano kopijo oltarne slike v glavnem oltarju župnijske cerkve v Kranju. Sliko za glavni oltar je Leopold Layer naslikal konec 18. stoletja. Med požarom mesta leta 1811 je bila uničena, Layerjev učenec in posinovljenec Jožef Egartner (1809–1849) je leta 1840 naslikal novo,⁷ ki še danes visi v cerkvi. Na kompoziciji na Strmolu je najbrž vidna prvotna Layerjeva zasnova slike za glavni oltar kranjske župnijske cerkve. Oljne skice so nastale pod močnim vplivom Kremser-Schmidta (podobni sta vloga svetlobe in kompozicijska zasnova kot na Kremser-Schmidtovi sliki Priprošniki zoper kugo iz 1773 za cerkev na Pungertu v Kranju).⁸

Leopold Layer je po očetovi smrti leta 1808 prevzel družinsko slikarsko delavnico v Kranju, v kateri sta mu pomagala mlajša brata Valentin (1763–1810) in Anton (roj. 1765). Poleg slik za cerkvene naročnike, s katerimi je Layerjeva delavnica segla izven gorenjskega ozemlja na Štajersko, Dolenjsko in Koroško, je Leopold Layer slikal portrete in freske, poslikaval pa naj bi celo skrinje, panjske končnice, slike na steklo in miniature. Njegovo slikarstvo ni bilo več namenjeno plemiškemu naročniku, temveč meščanu in kmetu, zato je bilo mestoma tudi izrazito poljudno. Ker Layer ni imel možnosti, da bi veliko potoval, si je pri snovanju

Leopold Layer, *Sv. Kancij, Kancijan, Kancijanila in Prot* (olje, platno, 38 x 20,5 cm, inv. št. IS 7180) / Foto: Narodna galerija Ljubljana (Janko Dermastja).

svojih kompozicij pomagal z grafičnimi predlogami, motive in figuralne tipe pa je zajemal tudi iz drugih slik, nato pa jih je preoblikoval in združeval po svoje. Sprva je ustvarjal pod vplivom očeta Marka Layerja (1727–1808) in enega izmed četrice velikih kranjskih baročnih slikarjev, v Lotaringiji rojenega Valentina Metzingerja. Ko je videl dela, ki jih je za naročnike v Sloveniji naslikal znameniti avstrijski poznobaročni slikar in grafik Johann Martin Schmidt, imenovan Kremser-Schmidt (1718–1801), je prevladal njegov vpliv in na Layerjevih slikah lahko zasledimo Kremser-Schmidtove kompozicijske rešitve, značilni chiaroscuro in svetlobno poigravanje, ki do neke mere razkrajata telesnost upodobljenih motivov. V zadnjem ustvarjalnem obdobju po letu 1810 je različne vplive prepočil z lastnimi potezami, z me-

⁵ Prav tam, str. 112–113.

⁶ Zeri & Rozman, *Evropski slikarji*, str. 202, in Zeri & Rozman, *Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk*, str. 75.

⁷ Cevc, Slikar Leopold Layer, str. 183.

⁸ Stelè, J. M. Kremser-Schmidt, str. 257.

ščanskimi portreti in avtoportreti ter realističnimi utrinki na nabožnih kompozicijah pa je že napovedoval realistično 19. stoletje.⁹

Na Strmolu se nahaja tudi drobna kompozicija Sv. Vincencij (olje, platno, 28 x 17 cm, inv. št. IS 7396), ki je pripisana Kremser-Schmidt.¹⁰ Najbrž pa je tudi to naslikal Leopold Layer pod Kremser-Schmidtovim vplivom. Kompozicija močno spominja na Layerjevo oltarno sliko sv. Martina na stranskem oltarju v cerkvi sv. Petra v Selcih.¹¹

Johann Martin Schmidt, imenovan Kremser-Schmidt, je vodil slikarsko delavnico v Steinu, ki je izdelovala slike za samostane in cerkve po vsej Avstriji, na Češkem, Madžarskem in Poljskem. V sedemdesetih letih 18. stoletja je deloval tudi na Kranjskem, kamor naj bi ga prvi pritegnil pater Gabrijel Gruber. Kremser-Schmidt je izdelal več kot 1000 oltarnih in drugih nabožnih slik, pri katerih je povezoval pobude rembrandtovskega chiaroscuro in beneškega kolorizma. Ob rokokojskih so vidni tudi klasicistični vplivi. V poznem obdobju je slikal tudi mitološke, historične in žanrske motive. V Sloveniji naj bi bilo okrog 50 njegovih del (oltarne slike za samostan dominikank v bližnjem Velesovem in škofijsko cerkev v Gornjem gradu, oljne stenske slike v Marijini kapeli Gruberjeve palače v Ljubljani).

Layerjevi šoli pripisana slika svetnika in svetnice sv. Mateja in sv. Neže (olje, platno, 103 x 89 cm, inv. št. Brdo 02382), je verjetno delo Antona Postla, ki je imel v zadnji tretjini 18. stoletja slikarsko delavnico v Šentrupertu na Dolenjskem. Leta 1790 se mu je pridružil sin Andrej Postl. Delavnica je prenehala delovati na začetku 19. stoletja. Anton Postl je slikal samo nabožne oltarne slike in freske. Ni znano, v kateri slikarski delavnici si je pridobil slikarsko znanje. Za poznobaročno Postlovo slikarstvo so poleg razgibanih in barvno živahnih kompozicij značilne tudi poljudne poteze.¹²

Trojna svetniška kompozicija Sv. Andrej, Janez Evangelist in sv. Urban (olje, platno, 91 x 77 cm, inv. št. IS 7394) je pripisana poznobaročnemu slikarju Janezu Potočniku (1749–1834). Potočnik se je posvečal predvsem nabožnemu slikarstvu. Zgle-

Anton Postl, sv. Matej in sv. Neža (olje, platno, 103 x 89 cm, inv. št. Brdo 02382) / Foto: Narodna galerija Ljubljana (Janko Dermastja).

doval se je zlasti po Valentinu Metzingerju. Izdelal je tudi nekaj portretov ljubljanskih meščanov. Deloval je v Ljubljani, na Gorenjskem in Dolenjskem. Možno je tudi, da gre za delo kakšnega drugega slikarja, ki je pod poznobaročnimi vplivi deloval v istem času (npr. Marko Layer).

Med starejša slikarska dela s sakralno tematiko sodi tudi Jesejeva korenika (olje, platno, 62 x 51 cm, inv. št. ISO 316). Slika neznanega avtorja, ki izpričuje poznobaročne značilnosti in vrsto poljudnih potez, je zanimiva po ikonografski plati. Upodobljen je ležeči Jese, iz katerega raste stilizirano drevo z Jezusovimi "predniki".

Slika Sv. Boštjan (olje, platno, 84 x 63 cm) je morda nastala v 17. stoletju. Tudi njen avtor je neznan.

Neidentificirana sta tudi slikarja, ki sta naslikala dvojne mitoloških kompozicij. Oba, neopredeljen mitološki prizor (olje, platno, 80 x 141 cm, inv. št. ISO 502) in druga mitološka (Kralj izroča poveljniku darila) ali svetopisemska scena (olje, platno, 87 x 145,5 cm, inv. št. ISO 243) naj bi izvirala iz 18. stoletja.

Portreti

Zbirka portretov na Strmolu je skromna. Iz Federalnega zbirnega centra prihaja delo W. Maximaha Glava starca iz leta 1890 (olje, platno, 42 x 34 cm, inv. št. 790, Zbirni center (ZC), št. 12057).

⁹ Cevc, Slikar Leopold Layer, str. 165–210; Stelè, *Oris zgodovine umetnosti*, str. 88–89; Cevc, *Slovenska umetnost*, str. 143.

¹⁰ France Stelè je Kremser-Schmidt pripisal tri oljne skice z gradu Strmol. Domneval je, da gre za osnutke oltarnih slik iz Layerjeve delavnice; oljne skice naj bi izvirale iz Layerjeve zapuščine (*Martin Joh. Schmidt "Kremser Schmidt". 1718–1801. Dela v Sloveniji* (katalog Narodne galerije v Ljubljani), str. 16 in 30). V Žontarjevi *Zgodovina mesta Kranja*, str. 212/213 in 217, pa je France Stelè objavil dve oljni skici kot Layerjevi deli.

¹¹ Podatek mi je posredoval dr. Blaž Resman.

¹² *Enciklopedija Slovenije* 9, str. 170.

*Ivana Kobilca, Deklica na vrtu (olje, platno, 22 x 30 cm, inv. št. IS 7948) /
Foto: Narodna galerija Ljubljana (Janko Dermastja).*

Zanimive so slike Ivane Kobilce (1861–1926): Kofetarica iz leta 1888, ki se danes hrani v stalni zbirki Narodne galerije, Deklica na vrtu (olje, platno, 22 x 30 cm, inv. št. IS 7948) in Portret žene (olje, platno, 42 x 37 cm, inv. št. IS 491).

Ivana Kobilca, ki sodi v generacijo realistov, velja za najpomembnejšo slovensko slikarko. Kofetarica ali Mamica kavopivka – starka, ki se smehljaje krepča s skodelico kave – je eno njenih najbolj znanih del. Uvršča se med Kobilčine "žanrske" motive. Nastalo je pod vplivom Münchenskega ateljejskega slikarstva osemdesetih let 19. stoletja (npr. Franz von Lenbach), ki se je zgledovalo po holandskih mojstrih 17. stoletja.

Portret gospe Josipine Šumi (Schumi), rojene Avbelj,¹³ je primer reprezentativnega meščanskega portreta, naslikanega v temnih rjavkastih odtenkih. Ivana Kobilca se je v Ljubljani uveljavila kot portretna slikarka. Portretirala je vrsto znanih ljubljanskih osebnosti, sorodnikov in znancev.

Deklica na vrtu ali Pastirica iz okrog 1900 z značilno svetlo barvno paletto, ki jo je razjasnila sončna svetloba, in upodobitvijo figure v naravnem okolju je primer Kobilčinega plenerističnega

slikarstva. S plenerističnimi pobudami se je Ivana Kobilca seznanila v Münchnu (npr. Fritz von Uhde) in Parizu.¹⁴

Portret Evgenije Hribar, rojene Šumi (olje, platno, 62,5 x 49 cm, inv. št. Brdo 01998), je kopija slike Ivane Kobilce.¹⁵

Ivana Kobilca je okrog 1922/1924 portretirala tudi mlado Ksenijo Hribar (olje, platno, 65 x 55,4 cm; Mestni muzej Ljubljana). Portret Ksenije Hribar, ki je veljala za eno najbolj znanih ljubljanskih dam, je naslikan pod vplivom plenerističnega slikarstva, v sorazmerno vedri barvni skali in z deloma krepkimi potezami s čopičem.¹⁶

Kopije slikarskih del

V zbirki se nahaja kar nekaj kopij pomembnih umetniških del. Zanimive so zaradi opredelitve okusa časa, ki je kopije in reprodukcije umetnin cenil enako kot originale. Ant. (?) Nowaku je pripisana kopija Rembrandtove slike Deček (olje, platno, 62 x 71 cm, inv. št. IS 7023; zadaj na platnu je žig Gemäldegalerie, Wien). Lahko bi šlo za delo

¹³ Podatek o identiteti portretiranke mi je posredovala Angelika Hribar.

¹⁴ Menaše, *Ivana Kobilca*, str. 30–31.

¹⁵ Izvirnik slike hrani Angelika Hribar.

¹⁶ *Podobe ljubljanskih meščanov*, str. 92.

dunajskega portretnege, žanrskega in krajinskega slikarja Antona Nowaka (1865–?), ki je vodil Slikarsko šolo v Brünnu. Neznani avtor je naslikal kopijo (olje, platno, 154 x 73,5 cm, inv. št. IS 7353) Corregiove slike Jupiter in Io. Corregiov original iz leta 1530 hrani Umetnostnozgodovinski muzej na Dunaju. Kopija iste slike se nahaja tudi v protokolarni rezidenci Brdo pri Kranju. Dve kopiji sta nastali po Tizianovih kompozicijah. Neznani avtor je naslikal Dekle z viteзом (olje, platno, 94 x 105 cm, inv. št. NG S 1095). Frosch pa je avtor oleografije Danaa (136 x 155 cm, inv. št. GS 4098; sign. d. sp.: Frosch cop./Tiziano). Oleografija je bila konec 19. in v začetku 20. stoletja priljubljena barvna reprodukcijska tehnika, ki je posnemala oljno slikarstvo. Dvoje bakrorezov prikazuje liki Luca Giordana: Venera v Vulkanovi kovačnici (59 x 43 cm, inv. št. ISO 213) in Parisova sodba (49 x 43 cm, inv. št. ISO 212).

Skromno so zastopana tudi tihožitja. Neznani avtor je naslikal Tihožitje s sadjem (olje, platno, 53 x 70 cm, inv. št. NG 3024). Nekaj cvetličnih tihožitij izvira iz 20. stoletja.

Krajine

Kvalitetno in številno bogato motivno skupino predstavljajo krajine. Najstarejšo in najzanimivejšo med njimi je naslikal Niccolo Frangipane: Krajina z ribiči (olje, platno, 66 x 154,5 cm, inv. št. ISO 609). Slikar je večjo pozornost kot krajini posvetil žanrskemu prizoru v ospredju. Znana sta dva slikarja, ki sta delovala v drugi polovici 16. stoletja pod imenom Niccolo Frangipane (Frangipani). Eden naj bi bil rojen v Tarcentu 1555. Njegova dela niso identificirana. Drugi je dokumentiran med letoma 1563 in 1597. Izhajal naj bi iz Padove, bil je Tizianov učenec in član beneškega slikarskega ceha.¹⁷

Dvoje krajin je morda nastalo v 17. stoletju: Gozd (pešec ob otovorjenem konju) (olje, platno, 45 x 69 cm, inv. št. IS 7653; slika je poškodovana) in krajina, na kateri je morda upodobljen motiv z nimfama in pastirjem (olje, platno, 47 x 63 cm, inv. št. IS 7655). Najbrž ju je naslikal isti neznani slikar.

Tudi Krajina s pastirji in ovčjo čredo (olje na les, 24 x 52,5 cm, inv. št. IS 7654) in Krajina s tremi figurami (igralec na flavto) (olje na les, 24 x 53 cm, inv. št. IS 7652) sta delo istega slikarja, ki je deloval v časovno ne preveč oddaljenem obdobju.

Prevladujejo dela iz 19. stoletja, ki so jih najverjetneje naslikali tuji slikarji. A. Rose, ki je zastopan z dvema slikama: Hiše in grad ob vodi

(olje, platno, 32 x 43 cm, inv. št. IS 7825) in Vaški motiv (olje, platno, 33 x 43 cm, inv. št. IS 7827), je najbrž Julius Rose. Slikar, ki se je posvečal predvsem krajinskemu slikarstvu, je bil rojen leta 1829 v Königsbrücku pri Dresdnu, umrl pa leta 1911 v Münchnu. Uporabljal je psevdonim Georg Carée in slike podpisoval tudi kot A(ntonio) Rose.

Troje slik iz leta 1877 je signiranih z "Marcel nach Wilroider": Krajina z reko in topoli (olje, platno, 32 x 48 cm, ni inv. št.), Krajina z vodo (olje, platno, 35 x 65 cm, inv. št. IS 7398) in Reka s čolnom (olje, platno, 36 x 65 cm, inv. št. IS 7356). "Wilroider" najbrž nakazuje na vzorčno slikarsko kompozicijo, ki je delo enega izmed bratov Willroider. Slikar in grafik Josef Willroider je bil rojen leta 1838 v Beljaku. Bil je slikarski samouk, ki si je slikarsko znanje pridobil v Münchnu, Düsseldorfu in Holandiji. Deloval je v Münchnu. Slikar in grafik Ludwig Willroider (1845–1910) se je s slikarstvom seznanil pri starejšem bratu in v Münchnu. Velja za enega zadnjih predstavnikov münchenske šole krajinskega slikarstva.

Nekaj slik je sicer signiranih, vendar pa se njihovi avtorji ne uvrščajo med posebej znana umetniška imena. Sliki I. E. Hübnerja, Gorsko jezero s čolnoma (olje, platno, 39 x 56 cm, inv. št. IS 7552) in slikarja, ki se je podpisal kot Heblin, Tirolska krajina (olje, platno, 71,5 x 98 cm, inv. št. IS 7816), sta najbrž nastali v 19. stoletju.

Iz začetka 20. stoletja najbrž izvirajo štiri morske krajine. I. Majkovski je naslikal Sončni zahod ob morju (olje, platno, 53 x 82 cm, inv. št. IS 7477) in Bojne ladje na plovbi (olje, platno, 41 x 61 cm, inv. št. IS 7831). A. Grozdansky (?) je avtor slike Razburkano morje (olje, platno, 46 x 65 cm, inv. št. IS 7359), A. Hansen pa slike Marina (olje, platno, 75,5 x 92,5 cm, inv. št. IS 7820). Signirana in datirana je tudi drobna upodobitev Tovarna ob vodi iz leta 1903 (olje, platno, 28 x 18 cm, inv. št. IS 7435), ki morda prikazuje motiv iz Kamnika. Njen avtor je F. März.

Obmorsko pristanišče (olje, platno, 14,5 x 20,5 cm, inv. št. ISO 420), Park s tremi topoli (olje na vezani plošči, 33 x 47 cm, inv. št. IS 7174), Krajina z drevjem in štafažnimi figurami (olje, platno, 12 x 19 cm, inv. št. IS 7257), Krajina s hišami ob vodi (olje, platno, 72 x 100 cm, ni inv. št.), Krajina z drevjem, mostom in planinami (olje, platno, 53 x 66 cm, ni inv. št.) in Krajina s kopicami (olje, les, 31,5 x 41,5 cm, ni inv. št.) so dela neznanih slikarjev.

¹⁷ Tam, kjer ni posebej navedeno, so biografski podatki o slikarjih povzeti iz: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler: von Antike bis zur Gegenwart* (urednika: Ulrich Thieme in Felix Becker), Leipzig 1907–1950.

*Niccolo Frangipane: Krajina z ribiči (olje, platno, 66 x 154,5 cm, inv. št. ISO 609) /
Foto: Narodna galerija Ljubljana (Janko Dermastja).*

Lovski in drugi prizori

Zanimive so lovske in druge kompozicije, ki visijo v t. i. Stekleni dvorani, Veliki jedilnici in Zlatem salonu.

F. von Pausinger, na čigar ime naletimo na sliki Jelen v gozdu s konca 19. stoletja (olje, platno, 127 x 197 cm, inv. št. IS 7632), je avstrijski slikar lovskih prizorov Franz Xaver von Pausinger (1839–1915). Slikarstvo je študiral na akademiji na Dunaju in v Karlsruheu. Leta 1881 je spremljal prestolonaslednika Rudolfa na potovanju po Orientu. Deloval je na Dunaju, v Münchnu in Salzburgu.

Podpis I. Schmitzberger na sliki Srne na paši (olje, platno, 132 x 106 cm, inv. št. IS 7023) najbrž govori o tem, da gre za delo Josefa Schmitzbergerja, ki je bil rojen leta 1851 v Münchnu. Več kot 50 let je bil član tamkajšnjega umetniškega združenja. Slikal je živalske, zlasti lovske motive in krajine.

J. Blaas, ki je podpisan pod sliko Lov na lisico (olje, platno, 124 x 200 cm, inv. št. ISO 241), je najbrž slikar Julius von Blaas (1845–1922). Rojen je bil v Albanu pri Rimu. Slikarsko izobrazbo si je pridobil pri očetu historičnem in nazarenskem slikarju Karlu von Blaasu in na akademijah v Firenzah in Rimu. Deloval je na Dunaju, kjer je bil profesor na tamkajšnji akademiji. Slikal je predvsem živalske motive, bitke in prizore iz življenja na Tirolskem, odkoder izvira njegova družina.

Neznan avtor (slika je podpisana, vendar je podpis v cirilici nečitljiv) je naslikal motiv trobentača s psi (olje, platno, 80 x 60 cm, inv. št. ISO 244, IS 8050). Listek na hrbtni strani slike sporoča, da je bila kupljena pri Društvu prijateljev umetnosti Cvijeta Zuzorić v Beogradu (Udruženje prijatelja umjetnosti "Cvijeta Zuzorić").

Franz Rouband je avtor slike Kozaki s prapori (olje, platno, 141 x 247 cm, inv. št. ISO 242). Slikar, ki je bil rojen 1856 v Odesi in je umrl 1928 v Münchnu, je slikal predvsem prizore iz življenja na Kavkazu in bojov tamkajšnjih gorskih ljudstev z Rusi.

S. Kolesnikoff, ki je v zbirki zastopan z dvema gvašema: Čreda govedi, 1937 (gvaš, papir, 48 x 64 cm, inv. št. 7994), in Rusko prošenje (gvaš, papir, 47 x 64 cm, inv. št. IS 7985), je Stjepan Fjodorovič Kolesnikov, ki je bil rojen leta 1879 v Adrianopolu v Ukrajini. Dokončal je Umetniško šolo v Odesi in akademijo v Petrogradu (1909). Pejzaž je študiral pri A. S. Kiseljovu, žanrsko slikarstvo pa pri I. Repinu. Izpopolnjeval se je v Münchnu, Parizu in Rimu (1909–1911). Po oktobrski revoluciji je prišel v Beograd. Tu je sprva slikal v duhu ruskega realizma. Po letu 1930 se je posvetil slikanju pejzažev, tihožitij in portretov. Umrl je leta 1955 v Beogradu.¹⁸

Z izvrstnima kompozicijama sta zastopana dva hrvaška slikarja. Celopostavni stoječi ženski akt, ki ga je upodobil Vlaho Bukovac (1855–1922), je znan pod naslovom Prikovana oziroma Andromeda (olje, platno, 151,5 x 75 cm, brez inv. št.). Slika je najbrž nastala v Bukovčevem prvem, t. i. pariškem obdobju (1877 do 1890), pri katerim je slikar sledil značilnostim akademskega realizma in slikal v zadržani barvni lestvici.¹⁹

Slikar, pedagog in pisec o umetnosti Ljubo Babić (1890–1974), ki je avtor slike Kmetica oziroma Kmečka žena (olje na les, 55 x 44 cm, inv. št. UVB 1125), je znan po portretih, aktih, krajinah in

¹⁸ Vujović, Kolesnikov, Stjepan Fjodorovič, *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, str. 74–75.

¹⁹ Babić, *Umjetnost kod Hrvata u XIX. stoljeću*, str. 104.

Franz Rouband, Kozaki s prapori (olje, platno, 141 x 247 cm, inv. št. ISO 242) (Foto: D. Globočnik).

tihožitjih v različnih slikarskih in grafičnih tehnikah. Deloval je v Zagrebu. Izdelal je nekaj sto scenografij za dramske, operne in baletne predstave. Posvečal se je tudi knjižni opremi in oblikovanju.

Grafični listi in tiski

Zbirka grafičnih listov in tiskov je nadvse pestra. Najstarejša med grafikami – v seznamu del je navedena kot Vojna žensk (bakropis, 23 x 32 cm, inv. št. ISO 283) – je jedkanica "Von einen bösen Weib", ki je nastala okrog 1620/1630 v Augsburgu.²⁰

G. Eichler, ki je podpisan na dveh bakropisih: Iz osla direktor (34 x 23 cm, inv. št. ISO 286) in Okus (33 x 23 cm, inv. št. ISO 284) je morda risar in grafik Gottfried Eichler mlajši (1715–1770) iz Augsburga ali pa njegov sin, risar in grafik Matthias Gottfried Eichler (1748–1818), ki je deloval v Bernu in Augsburgu.

J. E. Rüdinger je avtor devetih grafik, ki prav tako izvirajo iz 18. stoletja: Divja gos, 1744 (litografija, 49 x 33 cm, inv. št. ISO 271), Predstavitve po naravi, 1750 (litografija, 30,5 x 44 cm, inv. št. ISO 272), Indijanski volk (litografija, 49 x 33 cm, inv. št. ISO 270), Lisica in gos (litografija, 49 x 33 cm, inv. št. ISO 273), Ris (litografija, 30,5 x 44 cm, inv. št. ISO 274), Pes (litografija, 43 x 34 cm, inv. št. ISO 275), Sokola (litografija, 40 x 34 cm, inv. št.

ISO 277), Senena lopa za divjačino (litografija, 33,5 x 49 cm, inv. št. ISO 279) in Pes lovi gosko, 1795 (bakrorez, 49 x 33 cm, inv. št. ISO 280). Na bakrorezu Spomenik lovcu (49 x 33 cm, inv. št. ISO 278) zasledimo ime Mark Elias Rüdinger.

Zanimivi sta dve "izrezanki", na katerih so nalepljene figure in figuralni motivi (karikirani liki, vojaki), živali in različni prizori (53 x 68 cm, inv. št. IS 7833 in IS 7829). Kolorirani oziroma barvni tiski, iz katerih so bile izrezane raznovrstne figure in prizori, izvirajo morda iz konca 18. in 19. stoletja.

Avstrijski bidermajerski slikar Albert Schindler (1805–1861) je najbrž avtor litografije Reveži iz 1849 (litografija, 34 x 41 cm, inv. št. Brdo 02392).

Vrsta grafičnih listov neznanih avtorjev prikazuje živali, npr. bakropis neznanega avtorja Plesoči medved (34 x 28 cm, inv. št. ISO 288), ki je najbrž nastal v 18. stoletju. Na nekaterih grafičnih listih so predstavljeni tudi erotični motivi, npr. Speče lepote in hudič (jedkanica, 25 x 38 cm, inv. št. ISO 8000), Čarovniška mast, (litografija, 31 x 25 cm, inv. št. ISO 407) in barvna jedkanica Otta Goetzla, Ljubezenski sel (23,5 x 18,5 cm, inv. št. ISO 411).

Pet akvarelov z erotično-satiričnimi motivi avtorja K. Johna (39,5 x 34,5 cm, inv. št. ISO 291-295, IS 7856) je najbrž nastalo v tridesetih letih 20. stoletja.

Tri vedute so delo avstrijskega grafika Luigija Kasimira (1881–1962): Ajdovščina v Ljubljani (barvna jedkanica, 37 x 25 cm, inv. št. IS 7221; levo spodaj napis: "Rado Hribar, Ales gutes pro 1937"), Zimska pokrajina (jedkanica, 12 x 13,5 cm, inv. št.

²⁰ Unverfehrt, Von einen bösen Weib, *Bild als Waffe / Mittel und Motive der Karikatur in fünf Jahrhunderten*, str. 338.

ISO 409) in Veduta z antičnimi izkopaninami (barvna jedkanica, 80 x 56 cm, inv. št. IS 7428).

Luigi Kasimir je bil rojen na Ptuj. Nekaj časa je obiskoval dunajsko umetnostno akademijo (prof. William Unger). Na Graphische Lehr- und Versuchsanstalt na Dunaju se je specializiral za fotomehaniko. Deloval je na Dunaju in mnogo potoval. Veljal je za enega najpopularnejših grafikov. Sprva je izdeloval grafike pod vplivom akvarelnih vedut Rudolfa von Alta in nato pod vplivom Leopolda von Kalckreutha in Andersa Zorna. Razvil je poseben način barvne radiranke, pri kateri barva ne služi samo za toniranje, ampak se diskretno povezuje z grafično risbo. Njegove vedute opredeljuje dokumentarna zanesljivost in romantično razpoloženje. Na podoben način sta izdelovala vedute tudi njegova žena Tanna Hörnes-Kasimir (1887–1972) in sin Robert Kasimir (1914–2002). Luigi Kasimir je leta 1935 razstavljal v Ljubljani. Upodobil je več motivov iz Ptuja, Haloz, Maribora in Ljubljane.²¹

Dela slovenskih slikarjev

V slikarski zbirki so slike, risbe in grafike vrste slovenskih slikarjev, ki so delovali v 20. stoletju. Nekatera izmed njih so bila na Strmol prenesena iz Vile Bled (inventarna oznaka UVB).

Hinko Smrekar (1883–1942) je zastopan z dvojce deli na papirju: Michelangelo pri papežu, 1941 (tempera, les, 61,5 x 46,2 cm, inv. št. UVB 4928, NG S 3320), in Morala (risba s svinčnikom, papir, 45 x 33,5 cm, inv. št. IS 7438). Slednja risba sodi najbrž v Smrekarjev ciklus koloriranih perorisb Zrcalo sveta iz leta 1933.

Dvoje krajin je delo slikarja Draga Inchiostrija: Krajina I (olje, platno, 26 x 36,5 cm, inv. št. UVB 1685, NG S 2225) in Krajina II (olje, platno, 34 x 27,5 cm, inv. št. NG S 2224). Slikar je v tridesetih letih slikal v duhu naših impresionistov (Jakopiča, Jame, Sternena).

V zbirki se nahajajo tudi dela naslednjih pomembnih predstavnikov domače likovne umetnosti začetka in sredine 20. stoletja:

- Saša Šantel (1883–1945), Ladje v pristanišču, 1923 (olje, platno, 22 x 36 cm, inv. št. IS 7400).

- Gojmir Anton Kos (1896–1970), Interier z ženo, ki lupi krompir, 1947 (olje, platno, 115 x 97 cm, inv. št. IS 21864).

- Elda Piščanec (1897–1967), Tihožitje (olje, platno, 65 x 53 cm, inv. št. IS 5424, NG S 2222).

- France Pavlovec (1897–1959), Most na Savi, 1927 (olje na lepenki, cca 35 x 55 cm, inv. št. NG S 2234), in Krajina (Sava in hribi), 1949 (olje, platno, 50 x 61,5 cm, inv. št. NG S 2434).

- Nande Vidmar (1899–1981), V viharju, 1944

(risba, svinčnik, 28 x 35 cm, inv. št. UVB 2202, NG G 5538).

- Miha Maleš (1903–1987), Tihožitje z maki, 1943 (olje, platno, 67 x 50 cm, inv. št. NG S 2212).

- France Mihelič (1907–1998), Požgano ognjišče (originalna litografija, 36 x 30 cm, inv. št. NG G 5596; zadaj listek 1945–46) in Ožgano drevo (Podstenice) (originalna litografija, 40 x 34 cm, inv. št. NG G 4548; zadaj listek 1945–46).

- Tine Gorjup (1909–1991), Krajina (olje, platno, 42 x 52 cm, inv. št. UVB 316, NG S 2230).

- Zoran Didek (1910–1975), Tihožitje, 1944 (olje, platno, 54,5 x 65,5 cm, inv. št. UVB 3115, NG S 2214).

- France Godec (1910–1997), Perice na Ljubljani (olje, lesnit, 49 x 33,4 cm, inv. št. UVB 2626, NG S 2233).

- Nikolaj Omersa (1911–1981), Vipava (risba, tuš, 31 x 38,5 cm, inv. št. UVB 2264, NG G 5537) in Barje – Lož (risba, tuš, 30 x 23,5 cm, inv. št. UVB 1865, NG G 5540).

- Dore Klemenčič - Maj (1911–1988), Vipava 1947 (risba, tuš, 22 x 33 cm, inv. št. UVB 3101, NG G 5539), Suhokrajinski svinjak (risba, tuš, 38 x 27,5 cm, inv. št. UVB 2708, NG G 5535) in Knapova kuhinja, 1947 (risba, tuš, 47 x 35,5 cm, inv. št. NG G 5536).

- Vladimir Lamut (1915–1962), Ulice (Novo mesto), 1941 (suha igla, 12,5 x 20 cm, inv. št. UVB 1778, NG G 5541).

- Janez Bernik (roj. 1933), Stol, 1969 (mešana tehnika, 71 x 54 cm, inv. št. IS 2550, NG G 5545).

- Dora Plestenjak (roj. 1934), Loške strehe (mešana tehnika, 46 x 71 cm, inv. št. NG S 2238).

Božidar Jakac (1899–1989), ki je bil v prijateljskih stikih z bratom Ksenije Hribar Josipom Gorupom, je zastopan s štirimi zgodnjimi deli, risbo z ogljem in tremi grafikami: Rialto, 1926 (ogljje, 32 x 38 cm, inv. št. ISO 413), Rügen, 1922 (suha igla, 27 x 20 cm, inv. št. IS 7176), Trata pod Velesovim, 1939 (litografija, 11 x 17 cm, inv. št. ISO 412), in Zapuščeni rudnik (Ljubija), 1922 (lesorez, 27 x 33 cm, inv. št. IS 7821), Na zadnji strani lesoreza Zapuščeni rudnik je napis: "Gospoj Xeniji Hribar na sveti večer 1926".

Jakac je naslikal tudi veliko kompozicijo, na kateri je Rado Hribar upodobljen kot "vojvoda Strmolski" (190 x 108 cm, inv. št. Brdo 08420). Slika, ki se zgleduje po Rafaelu, naj bi naročili bratje Rada Hribarja ob njegovi preselitvi na Strmol.

Slike na steklo

V zbirki je osem slik na steklo, ki sodijo med izdelke ljudske umetnosti. Slikanje na hrbtno stran stekla se je pojavilo v drugi polovici 18. stoletja v slikarskih delavnicah na Zgornjem in vzhodnem Bavarskem, v Oberammergau, Češkem lesu in v

²¹ Stelè, Slovenska mesta, str. 145–151.

*Slika na steklo z motivom iz Smledniške legende (17,5 x 25,5 cm, inv. št. ISO 440) /
Foto: Narodna galerija Ljubljana (Janko Dermastja).*

Zgornji Avstriji. V prvi polovici 19. stoletja so slike na steklo zanesli tudi na slovensko ozemlje. Večina slik na steklo je nastala v slikarskih delavnicah v Sandlu, Pohorih v Češkem lesu in v Bavarskem gozdu. Sredi 19. stoletja so jih začeli izdelovati tudi na Gorenjskem (Mojster okorne risbe in Mojster malih figur). V letih 1840–1890 jih je izdelovala družina Pavlič iz Selc v Selški dolini. Motivika slik na steklo je skorajda izključno nabožna. V kmečkih domovih so jih obešali ob razpelo nad mizo v kotu glavnega bivalnega prostora. Ob koncu 19. stoletja so jih nadomestile tiskane slike.²²

Večina slik na steklo je najbrž nastala v tujini:

- Sv. Trojica (31,5 x 23,5 cm, inv. št. ISO 434),
- Marija z Jezusom (32 x 22,5 cm, inv. št. ISO 435),
- Sv. Blasius (26,5 x 18,5 cm, inv. št. ISO 437),
- Sv. Martin deli plašč z revežem (31,5 x 21 cm, inv. št. ISO 438),
- Sv. Emerich (26 x 19 cm, inv. št. ISO 439; slika je poškodovana),
- Svatba v Kani galilejski (32,5 x 42,5 cm, inv. št. IS 7504),
- Sv. Blaž (27 x 19 cm, inv. št. Brdo 08424).

Posebnost predstavlja slika na steklo z motivom Smledniške legende (17,5 x 25,5 cm, inv. št. ISO

440). Upodobljena legenda o čudežu sv. Antona Padovanskega se je pojavila sredi 18. stoletja. Graščak s Smledniškega gradu je zahteval od tlačana plačilo dajatev, ki jih je ta poravnal že njegovemu pokojnemu očetu. Vendar pa goljufivi graščak podložniku takrat ni izdal potrdilo. Kmet je na pomoč poklical sv. Antona Padovanskega, ki je kmeta vzel na visoko goro. Hudiča sta na zapoved sv. Antona Padovanskega privlekla iz pekla starega graščaka, ki je pred svetnikom pismeno potrdil, da mu je kmet poravnal dajatve. Na levi strani kompozicije sta upodobljena graščak in podložnik, v sredini sv. Anton Padovanski, na desni strani pa okovan graščak z dvema hudobcema v peklenskem breznu.

Josip Gorup Slavenski (1898–1926)

V gradu Strmolu se nahaja več kot 30 del Josipa Gorupa, brata Ksenije Gorup, poročene Hribar. Nekatera med njimi so v dokaj slabem stanju.

Josip (Jozi) Marija Gorup Milanov je bil rojen 27. septembra 1898 na Reki. Realno gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Leta 1920 se je preselil v Prago, kjer je študiral slikarstvo, sprva v privatni šoli prof. Enslemüllerja, nakar se je vpisal na akademijo. Absolviral je pri prof. Loukoti. Študij je

²² *Enciklopedija Slovenije 11*, str. 143–144.

*Josip Gorup, Šipanj / Krajina z oljkami, 1925 (olje platno, 75 x 100 cm, inv. št. IS 7432)
(Foto: D. Globočnik).*

nadaljeval v Berlinu, v šoli prof. Wolfsberga in prof. Kocha. Po povratku v domovino leta 1923 se je naselil v počitniški hiši v Podbrežju in se posvetil slikarstvu. 14. oktobra 1926 se je smrtno ponesrečil med slikanjem v Triglavskem pogorju.²³

Razstavljal je v okviru Strukovnega združenja jugoslovanskih umetnikov v Hodoninu leta 1924. Leta 1926 se je v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani predstavil na skupni razstavi z Božidarjem Jakcem.²⁴ Zaradi razstave in druženja z Božidarjem Jakcem je Josip Gorup postal nekakšen Jakčev slikarski spremljevalec. Znano je, da se je Jakac seznanil z norveškim komponistom Haraldom Saeverudom v berlinskem stanovanju Josipa Gorupa.²⁵ Jakac je 20. junija 1922 študijsko potoval v Berlin, 23. junija pa je v družbi s prijateljem Gorupom in Saeverudom, katerega je tedaj tudi portretiral (oljni portret in vrsta skic), odšel v Leipzig na koncert Saeverudove sonate.²⁶ Jakac, Gorup

in Harald Saeverud so julija 1922 obiskali luko Sassnitz.²⁷

Josip Gorup je bil na omenjeni razstavi zastopan s 56, Jakac pa s 102 deloma. Delež Gorupa, ki je narisal tudi naslovnico drobnega, 28 strani obsegajočega kataloga del, v katerem sta oba avtorja predstavljena vsak s po štirimi črno-belimi reprodukcijami, je bil enakovreden Jakčevemu. Gorupova in Jakčeva razstava je naletela na ugodne odmeve. Ilustrirani Slovenec je objavil fotografijo z razstave, na kateri sta oba slikarja, in zapisal, da je razstava vredna pozornosti zaradi velikega števila umetnin in njihove pestrosti (mdr. Jakčevi motivi iz Tunizije in Gorupove živalske študije).²⁸

Na razstavi je bilo na ogled nekaj Gorupovih del, ki jih danes lahko najdemo v gradu Strmol. Pogrešamo pa lahko vrsto oljnih upodobitev krajinskih motivov, ki jih našteva seznam razstavljenih del: Suđurađ (1923), Šipansko polje, Njiva na Šipanu in Otočje pri Dubrovniku (vse tri iz 1925). Zanimiva je bila tudi skupina treh upo-

²³ Lukežić, Riječki Rotschild, *Novi list / Mediteran*, 16. 9. 2001.

²⁴ *Ilustrirani Slovenec*, 1926, št. 24, Pogled v umetniško razstavo Gorup - Jakac.

²⁵ Božidar Jakac, (brez naslova), *Likovna revija*, 1963, št. 7-8.

²⁶ Komelj, *Mladi Jakac*, str. 64.

²⁷ *Ekspresionizem in nova stvarnost na Slovenskem* (katalog razstave v Moderni galeriji), str. 14.

²⁸ *Ilustrirani Slovenec*, 1926, št. 24, Pogled v umetniško razstavo Gorup - Jakac.

*Josip Gorup, Gamsi v snegu, 1924 (olje, platno, 73 x 100 cm, inv. št. IS 7556)
(Foto: D. Globočnik).*

dobitev Save iz 1925 (olje in dva akvarela). V katalogu objavljena reprodukcija enega izmed akvarelov prikazuje pogled na deročo reko Savo.²⁹

Na Strmolu je samo ena izmed Gorupovih krajin, naslikanih v olju, Šipanji oziroma Krajina z oljkami iz 1925 (olje platno, 75 x 100 cm, inv. št. IS 7432; zadaj: 14.5.1925), ki govori o tem, da je slikarja pri slikanju z oljnimi barvami zanimala gradnja motiva s pomočjo premišljenih, sorazmerno širokih gostih nanosov barve.

Med zgodnja Gorupova dela sodi tudi troje figuralnih kompozicij, ki pričajo o dovršenem obvladovanju slikarske tehnike in realistične predstavitve motiva: Žena z dežnikom, 1921 (tempera, papir, 29 x 22 cm, inv. št. ISO 538), Sedeči mož na terasi (tempera, papir, 54 x 45 cm, inv. št. IS 7949) in Mož s trobento, 1923 (tempera, papir, 29 x 22 cm, inv. št. ISO 536).

Josip Gorup je sprva slikal predvsem pejzaže in se nato posvetil upodabljanju živali. Med deli, ki so se ohranila v gradu Strmol, zato prevladujejo upodobitve živali v akvarelni in tempera tehniki: Ptičar v travi, 1918 (akvarel, papir, 22,5 x 14 cm,

inv. št. Brdo 8473), Čuk, 1921 (akvarel, papir, 55 x 39 cm, ni inv. št.), Dva gamsa v snegu, 1922 (akvarel, papir, 29,5 x 22 cm, inv. št. IS 7548), Mrtvi jelen, 1922 (tempera, papir, 54 x 47 cm, inv. št. IS 7826), Jastreb, 1923 (tempera, papir, 35 x 49 cm, inv. št. IS 7220), Medved v snegu, 1923 (akvarel, papir, 26,5 x 17 cm, inv. št. Brdo 8499), Medved, 1923 (tempera, papir, 44 x 53 cm, inv. št. IS 7691), Konj, 1923 (tempera, papir, 65 x 41 cm, inv. št. ISO 535), Jelen, 1923 (tempera, papir, 35 x 49 cm, inv. št. IS 7947), Gamsi v snegu, 1924 (tempera, papir, 50 x 60 cm, inv. št. IS 7578), Medved v snegu (olje, karton, 54 x 45 cm, inv. št. IS 7681), Ris, 1925 (tempera, papir, 36 x 57 cm, inv. št. IS 7555), Bizoni, 1926 (tempera, papir, 33 x 48 cm, inv. št. ISO 526), Gams v snegu (akvarel, papir, 29 x 22 cm, inv. št. ISO 533), Gazela (tempera, papir, 66,5 x 49 cm, inv. št. IS 7889), Glava psa ptičarja (olje, karton, 39 x 27 cm, inv. št. IS 7228), Jastreb (olje, lesonit, 56 x 39 cm, inv. št. IS 7690), Lisičja glava (akvarel, papir, 30 x 39 cm, inv. št. ISO 534), Medved na deblu (akvarel, papir, 34 x 50 cm, inv. št. IS 7680), Močvirska trava (tempera, papir, 53 x 74 cm, inv. št. Brdo 8471), Riba (risba s svinčnikom, papir, 16 x 25 cm, inv. št. nečitljiva), Ribi (tempera, papir, 31 x 41 cm, inv. št. ISO 537) in

²⁹ Razstava slik in grafik Josip Gorup Božidar Jakac, 23. maja – 13. julija v Jakopičevem paviljonu (katalog razstave), Ljubljana 1926, 28 str.

Ruševac (akvarel, papir, 33 x 19 cm, inv. št. IS 7887).

Pri večini Gorupovih živalskih upodobitev je v ospredju dokumentarna težnja. Osrednja pozornost je posvečena prepričljivo realistično oživiljeni upodobitvi posamezne divje živali. Slikar si je morda pomagal s fotografijami ali reprodukcijami del drugih slikarjev, objavljenih v revijah z lovsko tematiko. Tudi sam je risal ilustracije in vinjete za revijo Lovec. Kompozicije, kot so: Mrtvi jelen, 1922 (tempera, papir, 35 x 49 cm, inv. št. IS 7683), Gamsi v snegu, 1924 (olje, platno, 73 x 100 cm, inv. št. IS 7556; zadaj napis: Podbrezje, 18.V.1924), in Trop vitorogov oziroma Antilope, 1926 (tempera, papir, 54 x 60 cm, inv. št. ISO 531), potrjujejo hitro likovno dozorevanje nadarjenega slikarja. Živalski motiv je postal samo del preudarno usklajene slikarske kompozicije.

Za najboljša Gorupova dela so značilni čustven odnos do motivike, izvrstno opazovanje in pozornost do intimnejših oblik narave, lahkotna eleganca ter risarsko kultivirana dekorativnost. Na nekaterih izmed kompozicij so delno vidni vplivi vzhodnjaške umetnosti (Indija, Japonska).³⁰

LITERATURA

- Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler: von Antike bis zur Gegenwart* (urednika: Ulrich Thieme in Felix Becker), Leipzig : E. A. Seeman, 1907–1950.
- Babič, Ljubo: *Umetnost kod Hrvata u XIX. stoljeću*. Zagreb : Matica Hrvatska, 1934.
- Cevc, Anica: Slikar Leopold Layer. *Zbornik za umetnostno zgodovino, Nova vrsta, II.* 1952, str. 165–210.
- Cevc, Emilijan: Postl, Anton, *Enciklopedija Slovenije*, 9. knjiga, Ljubljana 1995, str. 170.
- Cevc, Emilijan: *Slovenska umetnost*. Ljubljana : Prešernova družba, 1966.
- Ekspressionizem in nova stvarnost na Slovenskem* (katalog razstave v Moderni galeriji), Ljubljana, 1986.
- Božidar Jakac, (brez naslova). *Likovna revija*, 1963, št. 7–8.
- Komelj, Milček: *Mladi Jakac : izvori njegove ustvarjalnosti*. Ljubljana : Slovenska matica, 2000.
- Lukežič, Irvin: Riječki Rotschild. *Novi list / Mediteran*, 16. 9. 2001.
- Martin Joh. Schmidt "Kremser Schmidt". 1718–1801. *Dela v Sloveniji* (katalog Narodne galerije v Ljubljani, besedilo France Stelè, dokumentacija Melita Stelè), Ljubljana 1957.

- Menaše, Ljerka in Luc: *Ivana Kobilca*. Ljubljana : Konferenca za družbeno aktivnost žensk Slovenije, in Kranj : Gorenjski muzej, 1972.
- Podobe ljubljanskih meščanov* (katalog razstave; avtor razstave in kataloga del Zalar, Franc). Mestni muzej Ljubljana, 1992.
- Pogled v umetniško razstavo Gorup – Jakac. *Ilustrirani Slovenec*, 1926, št. 24.
- Razstava slik in grafik Josip Gorup Božidar Jakac, 23. maja – 13. julija v Jakopičevem paviljonu* (katalog razstave), Ljubljana 1926.
- Stelè, France, J. M. Kremser-Schmidt. Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana : Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.
- Stelè, France: *Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih*. Ljubljana 1924.
- Stelè, France: Slovenska mesta v grafiki Luigija Kasimirja. *Kronika slovenskih mest*, 1936, str. 145–151.
- Šifrer-Bulovec, Mojca: Slike na steklo. *Enciklopedija Slovenije*, 11. knjiga, Ljubljana 1997, str. 143–144.
- Šijanec, Fran: *Sodobna slovenska likovna umetnost*. Maribor : Založba Obzorja, 1961.
- Unverfehrt, Gerd: Von einen bösen Weib, *Bild als Waffe / Mittel und Motive der Karikatur in fünf Jahrhunderten*, München : Prestel, 1985 (druga, dopolnjena izdaja kataloga razstave v Hannovru, Dortmundu, Göttingenu in Münchnu).
- Vujović, Branko: Kolesnikov, Stjepan Fjodorovič. *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, 2. knjiga, Zagreb : Jugoslovanski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", 1987.
- Zeri, Federico & Rozman, Ksenija: *Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk*. Ljubljana : Narodna galerija, 1989.
- Zeri, Federico & Rozman, Ksenija: *Evropski slikarji*. Katalog stalne zbirke. Ljubljana : Narodna galerija, 1997.
- Zeri, Federico & Rozman, Ksenija: *Evropski slikarji iz slovenskih zbirk*. Katalogi Narodne galerije. Ljubljana : Narodna galerija, 1993.
- Zeri, Federico & Rozman, Ksenija: *Tuji slikarji od 14. do 20. stoletja*. Ljubljana : Narodna galerija, 1983.

³⁰ Šijanec, *Sodobna slovenska likovna umetnost*, str. 140.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Gemäldesammlung auf Schloss Strmol

Die Gemäldesammlung auf Schloss Strmol ist keine einheitliche, spiegelt sich darin doch der Status wider, den das Schloss zur Zeit seines Vorkriegs- und Kriegsbesitzers, des Ljubljanaer Industriellen Rado Hribar und seiner Gemahlin Ksenija Hribar von Slavinski, innehatte. Entscheidend beeinflusst wurde die Sammlung auch durch die Einrichtung des Schlosses als repräsentatives Gebäude der slowenischen Regierung nach dem Zweiten Weltkrieg.

Die Gemälde wurden nicht eigens für Schloss Strmol bestellt und angefertigt. Dennoch passen sich Landschafts-, Jagd-, Reiter- und mythologische Kompositionen, Porträts und Stilleben ihren Motiven und ihrer Form nach dem Schlossambiente an. Die Gemälde entstammen verschiedenen Epochen, es herrschen solche aus dem

20. Jahrhundert vor (das Oeuvre des Malers Josip Gorup, Werke slowenischer Maler). Die Provenienz der einzelnen Kunstwerke lässt sich leider nicht immer näher bestimmen. Lediglich für einige von ihnen kann man mit Sicherheit behaupten, dass sie zu einer Zeit auf Schloss Strmol gelangten, als die Eheleute Hribar die Besitzer waren. Eine Reihe von Werken slowenischer und anderer Künstler wurde wahrscheinlich nach dem Zweiten Weltkrieg erworben (etwa die Gemälde aus der Villa Bled, einige Werke aus dem Bundesmuseum in Belgrad). Verschiedene Inventarisierungsarten weisen auf die Herkunft der Gemälde hin.

In der Stammausstellung der Nationalgalerie in Ljubljana befinden sich sieben Gemälde, deren einstiger Standort Schloss Strmol war. Auf Schloss Strmol findet man Werke einiger angesehener heimischer und fremder Maler (Niccolo Frangipane, Julius Rose, Franz Xaver von Pausinger, Leopold Layer, Ivana Kobilca, Hinko Smrekar ...), darunter mehr als dreißig Werke Josip Gorups, des Bruders von Ksenija Hribar.